

Etninēs kultūros specialistų rengimo būklės apžvalga

Pranešėjos:

prof. habil. dr. **Daiva Vyčinienė**

*LMTA Etnomuzikologijos katedros
vedėja, LEKUS valdybos ir EKG T narė*

doc. dr. **Laimutė Anglickienė**

*VDU Kultūrų studijų katedros vedėja,
LEKUS valdybos narė*

doc. dr. **Dalia Senvaitytė**

*VDU, Kultūrų studijų katedra, EKG T
narė*

Etnologijos ir etninės kultūros samprata

- Etnologija – mokslas, tiriantis kultūros, tautas, žmonių gyvenamos ypatumus vienoje ar kitoje kultūroje, juos lyginantis. Toks mokslo terminas vartojamas Europoje nuo 18 a pabaigos.
- Lietuvos etnologijos mokslas siejasi su europietiška tradicija, kuriai (visų pirma) būdinga domėjimasis savo tautos kultūra, jos lyginimas tarpkultūriniame kontekste (būtent tuo skiriamasi nuo savo praeitimi kolonijinių valstybių globalios kultūrinės antropologijos).

Etnologijos mokslo priešistorė Lietuvoje

- Mokslo užuomazgos Lietuvoje dar 19 a. (prie to prisidėjo Vilniaus universiteto mokslininkai Rusijos geografų draugija ir kt.).
- Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę itin susidomėta lietuvių tautos kultūriniu savitumu.

Etnologija tarpukario Lietuvoje

- Tarpukario metais pagrindinė mokslo institucija, skelbusi tautosakinę ir etnografinę medžiagą ir tyrinėjimus buvo Vytauto Didžiojo universitetas. Tada universitete buvo skaitomos paskaitos etnologinėmis ir tautosakinėmis temomis, tačiau etnologai universitete nebuvo ruošiami.
- Etnikos katedra tuomečiame universitete buvo įsteigta 1934 m. Taigi dar tarpukariu daugiau ar mažiau rūpintasi šios mokslo srities sukūrimu, mokslininkų rengimu.

Etnologija sovietmečiu

- Etnologijos terminas buvo pakeistas į **etnografijos** (etnografija tampa tik pagalbine istorijos mokslo šaka).
- Etnologai neruošiami. Sovietmečiu, buvo įprasta siauros srities etninės kultūros dalykus dėstyti kaip papildomus: tautosaką – lituanistams, etnografiją – istorikams; liaudies muzikos kursų klausydavosi muzikologai, tautodailės – dailėtyrininkai, tradicinės architektūros - architektai.
- Sovietmečiu etnologiniai tyrimai įgavo ideologinių atspalvių. Nepaisant to, reikšmingi etnografiniai tyrimai buvo aktyviai vykdomi.

Etnologija Nepriklausomoje Lietuvoje

- Lietuvai vėl atgavus nepriklausomybę etnologija humanitarinių mokslų klasifikacijoje tapo savarankišku mokslu.

Etnologija Vytauto Didžiojo universitete

- Sąjūdžio laikais iškiliausių Lietuvos ir išeivijos akademikų ir visuomenės veikėjų pastangomis 1989 m. atkuriamas Vytauto Didžiojo universitetas. Iš pat pradžių jame sumanyta ruošti universalius etninės kultūros žinovus, nes paaiškėjo, kad valstybingumą atkuriančioje Lietuvoje trūksta tokių specialistų.
- Etnologiniai dalykai iš pradžių buvo dėstomi visiems Humanitarinių mokslų fakulteto studentams.
- 1993 m., atsižvelgus į mokslo sričių suskirstymą Lietuvoje ir Vakarų Europos universitetų tradicijas, Antropologijos katedra perkelta į Humanitarinių mokslų fakultetą ir pavadinta Etnologijos ir folkloristikos katedra. Etnologija Lietuvoje tapo humanitarinių mokslų srities, o antropologija – socialinių mokslų srities dalimi.
- Rūpintis naujomis etninės kultūros visų trijų pakopų – bakalauro, magistro ir doktorantūros - programomis universitete patikėta prof. habil. dr. Norbertui Vėliui, kuris buvo išrinktas ir pirmuoju katedros vedėju.

Etnologija Vytauto Didžiojo universitete

- Nuo 1992 m. katedra kartu su Lietuvos istorijos institutu bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu gavo teisę steigti doktorantūrą.
- VDU Etnologijos ir folkloristikos katedra tapo vienintele pilnų tripakopių etnologijos studijų vieta Lietuvoje.
- Per pirmąjį katedros gyvavimo dešimtmetį (1993-2002 m.):
 - paskaitas čia skaitė trys dešimtys dėstytojų;
 - paruošta 120 bakalaurų, 54 magistrai, apginta 19 daktaro disertacijų.
- Antrąjį dešimtmetį (2003-2012) kiekvienais metais bakalauro studijas baigdavo ~30-35 dieninių ir neakivaizdinių studijų studentų, magistrantūrą – 6–8 studentai, buvo apginama po 2 disertacijas.
- Katedroje buvo plėtojamos ne tik etnologijos krypties studijos, bet ir moksliniai tyrimai. Mokslinių tyrimų temos ir skaitomi kursai aprėpė bemaž visas šiuolaikinio etnologijos mokslo (drauge ir folkloro) kryptis: etnologiją, etnografiją, mitologiją, etnomuzikologiją, kultūros antropologiją, šiuolaikinės kultūros ir subkultūrų tyrinėjimus.
- 2010 m. sukūrėme ir elektroninį šiuolaikinio folkloro ir etnologinių duomenų archyvą.

Etnologijos studijų dabartis

- 2011 m. stabtelėjome ir pradėjome leisti žemyn. Dėl prasidėjusių ir niekaip nesibaigiančių švietimo ir mokslo reformų mūsų padėtis smarkiai pablogėjo.
- Atsisakius valstybinio užsakymo, jaunimui pačiam leista pasirinkti savo studijų kryptį ir programas (studijų krepšelių sistema). Daug Lietuvai reikalingų specialybių pradeda nebesulaukti reikiamo studentų skaičiaus. Po 2011 m. mažo priėmimo į etnologijos ir bakalauro studijų programą, 2012 m. VDU nusprendžiama nebeskelbti priėmimo į programą.
- 2013 m. gavus valstybines vietas, skelbiamas priėmimas į etnologijos programą. Šis priėmimas buvo paskutinis, 2017 m. universitetą baigė paskutinioji etnologų bakalauro laida. VDU Etnologijos ir folkloristikos bakalauro programa uždaroma.
- Panašūs procesai vyko ir kitose su etnologijos ir folkloristikos studijomis susijusiose aukštosiose mokyklose (Klaipėdos universitete, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje).
- Šiuo metu lietuvių etninę kultūrą išmanantys specialistai nėra ruošiami nei viename universitete. LMTA ruošiami tik etnomuzikologai.
- 2016 m. pabaigoje paskelbtame naujajame studijų klasifikatoriuje nebelieka ir etnologijos krypties studijų. VDU etnologijos ir folkloristikos krypties magistro programa „Lyginamosios kultūrų studijos“ nuo 2017 m. tapo kultūrų studijų krypties programa,
- Kol kas dar liko paskutinė – trečioji doktorantūros studijų pakopa. Bet ar ilgai turėsime Lietuvoje turėsime etnologijos doktorantūrą?

Etnomuzikologija Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje

- 1989 m. susirinkusi iniciatyvinė grupė – L. Burkšaitienė, R. Astrauskas, Z. Kelmickaitė, D. Račiūnaitė, D. Urbanavičienė, E. Vyčinas (tuometinis Styginių instrumentų katedros dėstytojas) ir Romualdas Apanavičius (tuometinis Liaudies muzikos instrumentų katedros dėstytojas) – nutarė įkurti Etnomuzikologijos katedrą.
- Numatyta rengti etnomuzikologus – teoretikus ir praktikus: tradicinės muzikos tyrėjus, redaktorius, lektorius, folklorinių bei etnografinių kolektyvų vadovus, folkloro atlikėjus, renginių organizatorius, etninės kultūros specialistus.
- Etninės muzikos sampratai būtini kontekstai. Buvę kviestiniai katedros dėstytojai: Zigmantas Zinkevičius (Dialektologija), Norbertas Vėlius (Baltų mitologija), Adomas Butrimas (Baltų archeologija), Stasys Skrodenis (Tautosaka), Stasys Gutautas (Etnologija), Vida Kulikauskienė (Tautiniai rūbai), Gintaras Beresnevičius (Baltų pasaulėžiūra ir religija), Vytis Čiubrinskas (Socialinė antropologija), Rimantas Sliužinskas (Muzikinė antropologija). Vėliau visų šių dalykų nebeliko.
- Pirmoji Etnomuzikologijos katedros vedėja buvo iki 1989 m. daugiausiai etninės muzikos specialistų parengusi L. Burkšaitienė (1989–1995), vėliau – R. Astrauskas (1995–2001), šiuo metu katedrai vadovauja D. Vyčiniene.

Etnomuzikologija Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje

- Atsižvelgiant į Lietuvos aukštųjų mokyklų studijų reformos potvarkius, Etnomuzikologijos (menotyros) studijų programa perregistruota į Muzikinio folkloro (muzikos) kryptį, taip išvengiant didelio studentų skaičiaus reikalavimo (vietoj 10–15 – 4-5).
- Nepaisant to, Etnomuzikologijos katedra ima nebesulaukti reikiamo studentų skaičiaus – tai susiję su itin didele studijų kaina (5298 Eur), stojamųjų egzaminų reikalavimais (Muzikologijos egzaminu) ir kt. Kas ketėtą metų LMTA priėmimas į studijų programą neskelbiamas (ir 2018 m. priėmimas nebus vykdomas).
- Pirmoji absolventų laida išleista 1992 m. Etnomuzikologijos, vėliau – Muzikinio folkloro specialybę (bakalauro ir magistro studijas) 1992–2017 m. baigė per 100 absolventų.
- 2011 m. pradėta vykdyti jungtinė Etnologijos (VU, LLTI, LMTA) doktorantūra. Iki tol trečiosios pakopos studijas LMTA absolventai tęsė trijose mokslo kryptyse: LMTA – menotyros (muzikologijos), LLTI ir VU – folkloristikos ir etnologijos. Per katedros gyvavimo laikotarpį apginta 11 daktaro disertacijų.

Etnomuzikologija Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje

- Nuo pat pradžių Etnomuzikologijos studijų programa buvo orientuota ne tik į vadinamąją „kabinetinę“ etnomuzikologiją, t. y. gilius etninės muzikos tyrimus, bet ir į praktinį etninės muzikos pažinimą, jos kultūrinę ir edukacinę sklaidą. Tokia nuostata atsispindi ir katedros pedagogų veikloje.
- Daugelis jų gerai žinomi Lietuvos kultūros visuomenei: Z. Kelmickaitė – TV ir Radijo laidų kūrėja ir vedėja, D. Urbanavičienė – Vilniaus tradicinių šokių klubo įkūrėja, šokių stovyklų rengėja, D. Vyčinienė ir E. Vyčinas – vieni pagrindinių tarptautinio festivalio „Skamba skamba kankliai“ organizatorių, R. Ambrazevičius – tradicinio dainavimo mokytojas, D. Vyčinienė – sutartinių giedotoja ir populiarioja, G. Kirdienė ir E. Vyčinas – tradicinio muzikavimo puoselėtojai ir kursų vedėjai.
- Už ilgametį etninės kultūros puoselėjimą ir sklaidą katedros pedagogai Z. Kelmickaitė, E. Vyčinas, D. Vyčinienė ir D. Urbanavičienė įvertinti Valstybine Jono Basanavičiaus premija.
- Iki 1989 m. Liaudies muzikinės kūrybos dalykas (pradėtas prof. Jadvygos Čiulionytės, perimtas doc. Laimos Burkštaitienės) buvo dėstomas visiems LMTA (buv. valst. Konservatorijos) studentams muzikantams. Įsikūrus katedrai, šio bendrojo kurso nebeliko.

Etnomuzikologija
Lietuvos
muzikos ir
teatro
akademijoje

Folkloro ansambliai, kuriems vadovauja(-avo)

Etnomuzikologijos k. dėstytojai ir absolventai:

Abelėla (Anykščiai), *Apynys* (Vilnius), *Atalyja* – folkloro grupė (Vilnius), *Dijuta* (Vilnius), *Gaudė* (Kaunas), *Griežikai* (Vilnius), *Intakas* (Vilnius), *Iš pa Utenas* (Utena), *Iviukai* (Vievis), *Jievaras* (Vilnius), *Jurgelis meistrelis* – folkloro studija (Vilniaus P. Mašoto m-kla), *Kadujo* (Kaunas), *Saulėlio* (Kaunas), *Kodravas* (Vilnius), *Kupeta* (Vilnius), *Laukis* (Vilnius), *Lauksna* (Vilnius), *Lokauša* (Panevėžys), *Medgrinda* (Kernavė), *Mindrė* (Vilnius), *Nalšia* (Vilnius), *Poringė* (Vilnius), *Radasta* (Vilnius), *Radasta* (Trakai), *Raskila* (Panevėžys), *Rasoda* (Vilnius), *Ratilai* (Vilnius), *Ratilio* (Vilnius), *Riduola* (Vilnius), *Ringė* (Vilnius), *Ritingo* (Vilnius), *Santara* (Vilnius), *Saugės* (Vilnius), *Sidabrinė mėnesiena* (Radviliškis), *Sierčikai* (Panevėžys), *Sietynas* (Utena), *Spalgena* (Grigiškės), *Srauna* (Vilnius), *Šaltinėlis* (Vilnius), *Šilingė* (Druskininkai), *Tatato* (Vilnius), *Trys gulbelas*, *Trys keturiose* (Vilnius), *Untytė* (Biržai), *Vaiguva* (Šiauliai), *Varangė* (Vilnius), *Vėlungė* (Druskininkai), *Verdingis* (Vilnius), *Versmė* (Vilnius), *Vėrupė* (Babtai), *Vieversėlis* (Vilnius), *Vija* (Trakų Vokė), *Vilnelė* (Vilnius), *Virvytė* (Vilnius), *Visi* (Vilnius), *Žemyna* (Biržai), *3x2* (Panevėžys).

SPECIALISTŲ POREIKIS

- Etnologijos specialistai reikalingi dirbti kultūros centruose, muziejuose, regioniniuose parkuose, ugdymo institucijose
- Etninės muzikos specialistai paklausūs Lietuvos radijuje ir TV, formaliojo ir neformaliojo ugdymo baruose, galėtų būti svarbūs turizmo vadybos srityje (konsultuojant regioninių ypatumų klausimais, formuojant vietines šventes, deramai pristatant Lietuvos svečiams UNESCO globojamas vertybes ir pan.)
- Etnomuzikologai reikalingi Lietuvos muzikės edukacijos sistemai kaip nacionalinės muzikinės kalbos formuotojai, lietuviško “muzikinio mąstymo” puoselėtojai (nuo priešmokyklinių ugdymo įstaigų iki aukštųjų universitetinių mokyklų)
- Etninės muzikos specialistai turėtų dalyvauti formuojant Lietuvos kultūros politiką, ypač susijusią nacionalinės muzikos plėtra, jos sklaida.